

הלכות תפלה סימן קיז

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יז]

לא שיק' לומר שיקח' לברכת השנים ויתפלל בנדרה⁽¹²⁾.

(12) ובטעם הרבר כתב לעיל (סי' קז ס"ק ז), שאי אפשר להתפלל תפילה אחת שחציה לשם חובה וחציה לשם נדרה, כשם שאי אפשר להביא קרבן שחציו חובה וחציו נדרה.

[משנ"ב ס"ק יא]

צריך מדינא לחזור ולהתפלל בתורת נדרה⁽¹³⁾.

(13) וארצות שבהן ימות החורף הם בזמן הקיץ של ארץ ישראל, והקיץ שם הוא בזמן החורף בארץ ישראל [כארצות ארגנטינה וברזיל], כתב בשו"ת תורת חיים (חי' ג סי' ג, שהוא הראשון שרן בזה) וכן הנהיגו רבני לונדון ובראשם הגרי"ג אדלר, והסכים עמם הגרי"ש סאלאנט כמובא בשערים מצוינים בהלכה (סי' יט ס"ק ג) ובשו"ת בצל החכמה (חי' סי' פה) שישאלו 'טל ומטר' בימות החורף של ארץ ישראל [דהיינו מיום ס' לתקופה כמנהג הוי' לארץ]. ואם הגשמים מוזקים להם [מתשרי עד ניסן] יאמרו כל השנה יתן ברכה, ובזמן שצריכים לגשמים ישאלו בברכת 'שומע תפילה', וכן דעת הגאון ר' יצחק אלחנן מקובנא (שערים מצוינים בהלכה שם ובשו"ת בצל החכמה שם) לגבי אוסטרליה.

מאידך, בשו"ת הר צבי (ארי"ח ח"א סי' נו) כתב שלא ישנו ממנהג כל ישראל, ורק בדיעבד מי ששאל בקיץ 'טל ומטר' בברכת השנים אינו חוזר.

ובשו"ת שבת הלוי (ח"א סי' כא וחי' סי' צא, ובקובץ מבית לוי ח"א עמ' קכג) כתב שלבאורה בארצות אלו [ארגנטינה וברזיל] יכולים לשאול לפי ימות הגשמים שלהם, הגם שהוא בימות החמה בארץ ישראל, ובימות הקיץ שלהם [שהוא חורף בארץ ישראל] לא ישאלו גשם, שכיון שימות החמה והגשמים אצלם הפוכים משאר העולם, שונה דינם מהמבואר בשו"ע שאם צריך גשם בימות החמה רשאי לבקשו רק ב'שומע תפילה'.

ובמקום שבו ספק אם הגשם מוזק, כתב בשו"ת מנחת יצחק (חי' סי' קעא) שלא ישאלו כל השנה, ורק בימות הגשמים שלהם ישאלו ב'שומע תפילה', והשי"ץ לא יאמר אף ב'שומע תפילה'.

ולענין הזכרת גשם במקומות אלו, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' קיד ס"ק כב).

[ביה"ל ד"ה ושאל]

אינו יוצא בתפלה הזו⁽¹⁴⁾.

(14) אולם החזו"א כתב (ארי"ח סי' יח ס"ק ז), שכל זה הוא רק לענין שאילת 'טל ומטר', אבל לענין הזכרת 'מוריד הגשם' שאנו מסדרין

בו שבחו של מקום, צריך ללכת אחרי סדרי ארץ ישראל, ואין להזכיר גשמים בזמן שבארץ ישראל לא צריכים אותם, ואפילו במקום שבאותו זמן שואלים על הגשמים ביטל ומטר.

והוסיף החזו"א (שם ס"ק ח), שגם אם התפלל מנחה באותם מקומות ואמר 'טל ומטר' בברכת השנים, ובערבית לא אמר, לא אמרים שממה נפשך לא יצא, שכן גם אם יתפלל עוד פעם ערבית הרי לא ישאל בה.

[משנ"ב ס"ק יב]

בין ששאל טל או לא⁽¹⁵⁾.

(15) ואם אמר בימות החמה רק 'יתן טל' ולא הזכיר 'מטר', כתב לעיל (סי' קיד ס"ק יד) שאין צריך לחזור, ואם אמר 'יתן טל ומ' ולא סיים את המילה, כתב הא"א (בוטשאטש, מהדו"ת סי' ג) שנכון לחזור לראש הברכה, כי אולי לענין זה הרהור כדיבור.

ואם בימות החמה לא הזכיר 'יתן ברכה' וגם לא 'טל ומטר', כתב הגרי"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ג הע' קע) שלא יצא ידי חובה.

[משנ"ב ס"ק יג]

צריך לחזור ולהתפלל רק בתורת נדרה⁽¹⁶⁾.

(16) ואם שאל 'טל ומטר' בארץ ישראל אחרי החג קודם ז' בחשון, הורה הגרש"ז אויערבך (משנ"ב ביצהק יקרא, ואשי ישראל פכ"ג הע' קפא) שאינו חוזר, כיון שנחשב כזמן גשמים, ואף שגם בזמן הזה שיוך הטעם של עולי רגלים שמגיעים לארץ ישראל, מ"מ אין הדבר מפריע כל כך אם יתחיל לרדת גשם קודם לכן, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (פניני תפילה עמ' קנח) וכן משמע בתהלה לדרך (ס"ק א), מאידך, דעת החזו"א (דינים והנהגות פ"ד אות כו) שחוזר, וכן משמע בשערי תשובה (סי' קח ס"ק יז) בשם השלמי ציבור, שכתב שמי שטעה בתפילת מנחה שלפני יום שאילת 'טל ומטר' ושאל 'שמך הדין צריך לחזור ולהתפלל' וכי'.

[משנ"ב ס"ק יד]

ואם לא עקר רגליו⁽¹⁷⁾ חוזר לתחלת ברכת השנים, ואפלו אם נזכר קדם שסיים הברכה⁽¹⁸⁾.

(17) וכונת 'עקירת רגליו', כתב בשו"ע להלן (סי' ובמשנ"ב ס"ק יח ובביה"ל שם ד"ה בעקורים) שהוא כשסיים את התפילה ואמר 'אלוקי נצור' ויהיו לרצון, ואף שעדיין לא פסע.

(18) ואם אמר רק את 'השם', כתב הח"י אדם (כלל כד סי' ד) שיאמר 'למרוי חוקך', ויחזור ל'ברך עלינו', וכן משמע לעיל (סי' קיד ס"ק ז) ובביה"ל שם סי' ד"ה בלא).

יום א' ט' ניסן תשע"ד

באר הגולה קמ"ד

ר' פיית' יוסף
ז' פטרייה ב'

הלכות תפלה סימן קיז

הַתְּפִלָּה, * וּמִיָּהוּ, אִם בְּאַרְצָן אַחַת בְּלֵא * הַצְּרִיכִים מְטָר בִּימֹת הַחֶמְדָּה * טַעֲמָה בְּהָ יַחֲדוּ * וְיִשְׁאַל מְטָר בְּכַרְכַּת הַשָּׁנִים, (אם רוצה) (י) חוזר ומתפלל בתורת נדבה בלא שאלה בכרכת השנים (אכל אינו מחויב לחזור) (ו) [1] (יא) (כלל) (כ"י בשם מהר"א והרמב"ם והר"ן סבירי להו כהרא"ש): ג * אִם שְׁאַל (יב) מְטָר (יג) בִּימֹת הַחֶמְדָּה (יד) מִתְחִילִין (ו) [1] אוֹתוֹ:

שערי תשובה

נסיק. ועין פהליט ח"א סימן עג. אם שכח בן א"י לשאל מטר וכלל ד' חשון אין מתחילין ומהר"י מולכו סמך דמתחילין, וכתב בש"ע שלצאת ידי ספק חוזר ויתפלל בתורת נדבה וא"ע למשה דבר: [1] כלל. עכ"ט. ומהר"ש ח"ג סימן ג הקדים להקדימו וכ"כ בשנה"ג וכו"ו ומהר"ם קט"ס נדב"ת: [1] אוֹתוֹ. עכ"ט. ואם השי"ן נכנסת בתפלה הרא"ש כלל ד סי' י"ד כתב דאף בשבת שאין מתענין מחזירין י"ג מלות ואומרים פסוקים של מטר ע"ש. וכתב ט"ז עליו דאם יש עקר לקבלה זו נראה פשוט שבתפלה של ש"ץ קאמר. אבל כל יחיד ויחיד ראוי לשאל מטר בש"ת בלחש כמיש ע"ש: (1) כלל. ונראה לפי"ד. בן ח"ל ששק"ת ושאל לגשמים בתפלה אחר ד' מרששון תוף ס' יום לתקופה שאין צורך לחזור אפילו אין צורך לגשמים, שכנה"ג מט"ם הרדב"ז סימן נח וכו"כ ע"ת, ופר"ח חולק דצריך לחזור אם אין צריכין לגשמים ע"ש. וכתב דכתב בש"ע הצריכין מטר וכו' הנה צורך קשועצור הש"ס אבל בלא"ה מחזירין אותו אע"פ שהגשם במקום שהוא אינו סימן קללה דצ"ע, ומ"מ בשעת הקציר לכ"ע מחזירין אותו, מ"א: (1) אוֹתוֹ. ע"ש בש"ע שלפני זה אם שאל מ"ו מתחשן ואילך מה דינו. אם נמשך בתפלת שבת והתחיל באהבה חזון וסיים בכרכת השנים ואו

באר היטב

לשאל גשמים כלל שלא בזמן שתקנו תו"ל אפילו בש"ת, אלא מצדיו לפני יח' בתענית וקליחות ואומרים פסוקים ומזמורים של מטר אבל אין שואלין ותן טל ומטר בש"ת, ושמעתי ששני גדולים הורו לשאל בצבור ותן טל ומטר בש"ת בעת צעירת גשמים ונאספו לעמם באותה שנה, ותלו הדבר בדארתו קמי שמיא עכ"ל. ובתשובת הרא"ש כלל ד סי' י"ד כתב דאף בשבת שאין מתענין מחזירין י"ג מלות ואומרים פסוקים של מטר ע"ש. וכתב ט"ז עליו דאם יש עקר לקבלה זו נראה פשוט שבתפלה של ש"ץ קאמר. אבל כל יחיד ויחיד ראוי לשאל מטר בש"ת בלחש כמיש ע"ש: (1) כלל. ונראה לפי"ד. בן ח"ל ששק"ת ושאל לגשמים בתפלה אחר ד' מרששון תוף ס' יום לתקופה שאין צורך לחזור אפילו אין צורך לגשמים, שכנה"ג מט"ם הרדב"ז סימן נח וכו"כ ע"ת, ופר"ח חולק דצריך לחזור אם אין צריכין לגשמים ע"ש. וכתב דכתב בש"ע הצריכין מטר וכו' הנה צורך קשועצור הש"ס אבל בלא"ה מחזירין אותו אע"פ שהגשם במקום שהוא אינו סימן קללה דצ"ע, ומ"מ בשעת הקציר לכ"ע מחזירין אותו, מ"א: (1) אוֹתוֹ. ע"ש בש"ע שלפני זה אם שאל מ"ו מתחשן ואילך מה דינו. אם נמשך בתפלת שבת והתחיל באהבה חזון וסיים בכרכת השנים ואו

באר הגולה

נגזר תמיד אחר הצבור (מ"א): * ומיהו אם וכד', טעם דין זה הוא על"פ תשובת הרא"ש שקמה: קמה אין אנו שואלים בו חשון ככני ארץ ישראל ונהי דאנו בחר בני בכל גרירנו, הנהו בדין מן הדינים שהולקין בני מערכא עם תלמוד בכלי או בני חרין לארץ עם בני ארץ ישראל, מה שאין בן חלוי זה בטבע הארצות. שבארץ ישראל היו צריכין למטר מדי ב' חשון ולכן שואלין בו חשון, ובני קבל לא היו צריכין לגשמים עד ס' יום אחר התקופה לכן לא היו שואלים עד זמן זה, ואם בן פארצות צעריכין לגשמים בחשון קנה ראוי שינהג כזה ככני ארץ ישראל לשאל בו חשון, וכן אם מנהג הארצות שצריכין למטר גם בימות החמה וכמו ארץ אשכנז, שזכר שם הרא"ש שצריכה למטר גם מימי הפסח עד צצרת, כל דינים בתפלה כמו בימי החרף ובארץ ישראל, וכתב הרא"ש שלא נהגו כדרי לפני חכמי דורו, ועל"פ זה כתב הרב בתי"ת: נהי דלכתחלה לא קמא לן פותה פיון שנקפישת בהפצות ושרא לא פותה, מכל מקום בדיעבד אם יחיד טעה והזכיר בזמן וכד', אין חוב לחזור להתפלל אלא בתורת נדבה, וכנהג בכאר הכרי השלחן ערוך, ומה שכתב: אם בארץ וכד', פרוש, לאפוקי אם איו צריכות צריכין למטר, כל שאין עליהם שם ארץ ביחודים דמי אפילו לדברי הרא"ש, כן מוכח בתשובת הרא"ש, והוכח בבתי"ת, ונאפו בדיעבד אם שאל מטר בכרכת השנים חוזר, ולפלא על הפרי תנ"ש שפסק דעיר אחת הצריכה מטר, גם כן בדיעבד אין חזרה, הא יש ראיה מהיהא דבני ימנה להפה, אם לא שנדחק ונאמר דמה שפסק שם הגמרא ב"שומע תפלה" הנה רק לענין לכתחלה, אבל בדיעבד אפילו בכרכת השנים, וצריך עיון: * הצריכין מטר. משמע קצת מלשון זה דנזקא קשועצור המטר אבל בלאו הכי מחזירין אותו, אף על"פ שהגשם במקום שהוא אינו סימן קללה. ולפי מה דמשמע מתשובת הרא"ש ששקנו מקור דין זה, המדינות שצריכות מטר בין פסח לעצרת באשכנז וכדומה, אפילו במקום דיתנהו כמו בימי החרף בארץ ישראל, ונהי דלכתחלה לא קמא לן פותה, על"פ פנים לענין דיעבד אין לחזור, וצריך עיון (ממ"א ומח"ש). ועין בספר זכר לאברהם שכתב דלא יבטל ספק ברכות, עוד כתב שם, והוא הדין לדיון במקומותינו דאנו צריכין מטר בין פסח לעצרת, דאם טעה ושאל אז מטר דאין צריך לחזור, דכפי הנראה כל המקומות הללו התקיימו והתקיימו הם צריכין למטר והיו בארץ אשכנז וספרד וכתב הרא"ש, ע"ש, ומדברי הר"ן החיים ותי"א אדם משמע דצריכין להו דנזקא בשנה צעירת גשמים, אבל בלאו הכי חוב לחזור ולהתפלל, ונראה לי דהוא ספקא דריא, על"פ זה חזר ויתפלל ויתנה: אם לא יצאתי יד' תפלה עד עמה תהא לחובה, ואם יצאתי תהא לנדבה, וכדלעיל בסימן קח סעיף יא וכמו שכתב בבאר הגולה הגר"א בסימן זה נחש, דספקא דריא הו' קספק לו אם התפלל שבסימן קז סעיף א, עין שם במגן אברהם: והוא הדין בכל זה אם טעה ושאל מטר מ"ו מתחשן ולהלן במדינות שבהר"א ארץ הצריכין מטר בתחלת החרף, חזרו ויתפללו ויתנה פני"ל, ובהלך מהך טעמא, כי בבתי"ת ושב"ע תשובה פסק דביעבד אין צורך לחזור ולהתפלל כהרדב"ז, ומכאן שם בהרדב"ז טעמו, דכיון שבמקום ההוא הוא זמן גשם, אף על"פ שאין עמה צורך לגשמים אין לחזור התפלה בשביל זה בין שעל"פ פנים אינו סימן קללה, והוא בסכרת המגן אברהם הג"ל. ומדברי החיים ותי"א אדם ועוד איתא אחרונים משמע דלא מספיק זה הסכרא דריא, אם לא שיש צעירת גשמים בהר"א, על"פ נראה שיעשה כדכרינו פני"ל: * טעמה בה יחיד וכד', נראה פשוט שהוא הדין אם כל הצבור או הש"ץ טעה ושאלו טל ומטר, גם כן אין חוב לחזור, והא הטעם הוא כמו שכתב מהר"א דבאמת נראה דכרי הרא"ש ויש לקמה עליו על"פ פנים לענין דיעבד, ואם כן מה לי יחיד או ש"ץ וצבור, והאי דנזקא יחיד, לרבותא: אפילו אם רק יחיד שאל טל ומטר שלא כמנהג כל הצבור שם, אפילו הכי שפיר דמי בין שצריך רבים הוא, וכן משמע בלבוש, ולפלא על הפרי מגדים והר"ן החיים שכתבו דנזקא יחיד, אבל ש"ץ חזר, דאין להם שום מקור לזה, ועוד נראה בפשיטות, דהא דנזקא יחיד, משום דצבור אפילו בתורת נדבה אינו יכול לחזור ולהתפלל, וכדלעיל בסימן קז סעיף ג, אבל חייבא ליבא אפילו בצבור, ונראה דהוא הדין בש"ץ, גם כמה שכתב הפרי מגדים במשפחות זכב סעיף קטן ב, דנזקא אם טעה אבל אם היד חזר לראש, וכדלעיל סימן קיד, לעניות דעתי לא נוכל לאמר זה בענינו כלל, דהא הטעם הוא משום דיש לקמה בדיעבד על הרא"ש, והרי לדיון פנודא אפילו היד אינו חזר, דנזקא הכרחה כף היא: * וישאל מטר וכד', משמע שבגשם לא טעה אלא התנהג כשאר בני אדם ולא הזכיר, ואפילו הכי אינו מחויב לחזור ולהתפלל, ולבאורה קשה, דהא הטעם הוא דלמא הלכתא פהרא"ש דנמשך זמן השאלה שם יחיד, ואם כן גם זמן הזכרה נמשך שם לרידה, כמבאר בתשובת הרא"ש שם בדיא דתרויהו שנין בזה, ואם כן יש לו לחזר בשביל שלא אמר גשם, דהא כתב שם דבמדינות קאלו יתנה להם הדין של חזנה של "מוריד הגשם" מעצרת ואילך כמו בארץ ישראל מפסח ואילך, עין שם, ומשמע שם דשורן לגמרי, ואם כן כי היכי דבארץ ישראל אם לא הזכיר עד פסח מחזירין אותו, הכי נמי בזה עד עצרת, ואם כן מהו שכתב סימן קיד, ונראה דהוא הלכתא פהרא"ש דאין להזכיר מטר אלא בסימן קיד או כ, דלענין השלחן ערוך בהזכרה, אפילו ארץ אחת פלה הצריכה מטר אפילו הכי מחזירין אותו, ולא סבירא לה בנה כלל פהרא"ש, ועין שם בבאור הלכה מה שכתבתי אודות זה: או אולי דהשלחן ערוך מניי בזה שכתב "ומיהו" וכו' למנהגו מנהג ספרד שנהגין לומר טל בימות החמה, וכדלעיל בסימן קיד סעיף ג, ונקמא לו שם בסעיף ה דאם הזכיר טל במקום גשם אין מחזירין אותו: אבל זהו דחך קצת, דמתחיל בתרמי, ספרד ואשכנז, וקסיס פתדא: * אם שאל מטר וכד', עין

משנה ברורה

תמוז דסימן קללה הם, שואלין ב"שומע תפלה". כתב ט"ז: הא הצבור מתר להתפלל ב"שומע תפלה" הנהו בשמתפללין בלחש, אבל לא יאמר אותו השליח צבור בקול רם אפילו ב"שומע תפלה". (ס) ומנהגנו כהיום שאומר השליח צבור ב"שומע תפלה", אבל אינו אומר "ותן טל ומטר" לחוד כי אם בפסוקים ושאר לשונות, וכבר נדפס בסדורים, ובשבת וראש חודש יו"ט טוב (ו) מקפידין י"ג מלות ואומרים מקומי"ת תהלים של מטר כדאיתא בסדורים: (י) חוזר ומתפלל. מניי שפס"ס כל תפלתו, ואז חוזר ויתפלל בנדבה מתחלת התפלה; ואם נזכר קדם שפס"ס, לא ישיך לומר שפח"ד בכרכת השנים ויתפלל בנדבה¹⁸, אלא יסיים מתחלה כל תפלתו ואחר כך חוזר ויתפלל בתורת נדבה (נאמר מרדכי): (יא) כלל. עין בבאר הגולה, דאם לא הנה צעירת גשמים ושאל מטר במדינותינו מפסח ועד עצרת, צריך מדינא לחזור ולהתפלל בתורת נדבה¹⁸: ג (יב) מטר. בין ששאל טל או לא¹⁸ (כ"י): (יג) בימות החמה. עין לעיל בסעיף קטן יא, ועין בבאר הגולה, דאם שאל מטר אחר החג אף קדם ששים יום דתקופה במדינות הצריכות למטר בתחלת החרף, צריך לחזור ולהתפלל רק בתורת נדבה¹⁸: (יד) מתחילין אותו. הנה, אם עקר בגלוי חזרו לראש התפלה, ואם לא עקר בגלוי חזרו לתחלת ברכת השנים, ואפילו אם נזכר קדם שפס"ס בהכרחה¹⁸, חזרו

שער הציור

(ה) פרי מגדים ושאר אחרונים: (ו) רא"ש:

הלכות תפלה סימן קיז קיח

ח נכוח לייג פניתי
שם ט קס י טור
בשם הרמב"ם פסקי
מהלכות
וקראית

ד (טו) "אם לא שאל קטר בימות (ס) [מ] הגשמים מחזירין אותו אף-על-פי ששאל (ט) טל, אכל אם שאל קטר ולא טל אין מחזירין אותו: ה' *אם לא שאל קטר ונזכר קדם 'שומע תפלה', אין מחזירין אותו (טז) ושואל (י) [נ] ב'שומע תפלה': (ואם היה לו מענית וצריך לומר 'ענגנו', יאמר השאלה (יז) קדם (יח) 'ענגנו') (אבודרהם). ואם לא נזכר עד אחר 'שומע תפלה', 'אם לא עקר רגליו חוזר לכרפת השנים, ואם עקר רגליו חוזר לראש התפלה. ואם השלים תפלתו ואינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו, אף-על-פי שצדיק לא עקר רגליו (יח) *כעקורים דמי. ואם נזכר (יט) אחר שחתם 'שומע תפלה' קדם שהתחיל 'רצה', נראה שאומר 'ותן טל ומטר' ואחר-כך אומר 'רצה':

קיח חתימת ברכת 'השיבה', ובו סעיף אהד:

א *השיבה שופטינו' חותם בה (א) 'מלך אוהב צדקה ומשפט', ומראש-השנה ועד יום-הכפורים חותם (ב) 'המלך המשפט. הגה מיהו, אם אמר 'מלך אוהב צדקה ומשפט' (ג) אין צריך (ב) [ב] לחזור, ולא אמרו שיחזור אלא במקום שכל השנה אוקרים 'האל אוהב צדקה ומשפט' (הרי"ם ספ"ק דברכות וטור והגהות מנהיגים). ועין לקמן סימן תקסב:

באר היטב

נזכר שהוא שפת וקנה בימות החמה ושאל קטר, חוזר עד שיאמר ברכת השנים בתקנה וזו הלך אצל שבת, הל"ק"ט ח"ב סימן צא: (ס) הגשמים. ואם נזכר קדם שהתחיל תקע בשופר אומר שם כמ"ש סי' קיד סי' (ט) טל. וזע"ל סי' קיד לענין הנזכר מן טל, עין ט"ו השעם: (י) בש"ת, אכל הנזכר לא שיקרא בש"ת דשבת הוא: (יח) ענגנו. דשאלה חמירא מענגנו, דאם לא אקרא מחזירין אותו משא"כ כענגנו: (ב) לחזור, וכ"פ מ"א ובי"ח ומש"מ ושל"ת, ולבוש קבב ונהגין לחזור. וט"ו העלה דצריך לחזור ולהתפלל שנית בתורת נדבה, דיש חילוק אפילו בנפח מלך אוהב צדקה ומשפט, הבכל השנה אין המשפט עקר אלא הצדקה ולכן הקדמו למשפט, אכל מרי"ה ועד י"כ המשפט עקר ולכן לא הוסיפו צדקה ע"ש, ועין סי' תקפב, אם בכל השנה אמר המלך המשפט או המלך הקדוש א"צ לחזור, עין כנה"ג סי' נה וסימן

משנה ברורה

בס"פ לתחלת ברכת השנים. ועין באור הלכה: **ד** (טו) אם לא שאל (יח). עין במגן אברהם ובשערי תשובה שכתבו, ואם נזכר קדם שהתחיל "תקע בשופר" אומר שם. ובסימן קיד בכאור הלכה דבור המתחיל "בלי חתימה" הארכנו פנה וברנו דיותר טוב שיאמר ב'שומע תפלה' דבנה יצא לכלי עצמא⁽²⁰⁾; עתה מצאתי בספר קצור שלחן ערוך שפסק בס"פ פו ה"י. ואם נזכר קדם שפיים ברכת השנים יאמר פקום שזנפר, אך אם נזכר אחר "כשנים השוכות", יחזור ויאמר "יברך שנתנו בשנים השוכות", כדי שיהיה מעין חתימה סמוך לחתימה. (ו) ושוב יותר שיתחיל "ותן טל ומטר" ויגמר כפ"ר⁽²¹⁾: **ה** (טז) ושואל ב'שומע תפלה'. ורצה לומר, בברכת "שמע קולנו", קדם "כי אתה שומע"⁽²²⁾, שמתקנת לשאל בה כל הבקשות⁽²³⁾, וכדלקמן בסימן קיט. אכל הנזכר "משיב הרוח", קומא לן לעיל בסימן קיד דאם שכח חזרו, משום דהנזכרה שבה הוא ואין מקומה בזה הברכה שמתקנת לבקשה: (יז) קדם 'ענגנו'. דשאלה חמורה מ'ענגנו', דאם לא אמרה מחזירין אותו, מה שאין פן ב'ענגנו': (יח) כעקורים דמי. והוא הדין אם רגיל לומר תחנונים וסיים מתנגני ואמר אחריהם הפסוק "יהי לרצון" וגו', שבאמירת פסוק זה עשה הסוד-הרע מלומר עוד תחנונים ונשלמה תפלתו⁽²⁴⁾, אף-על-פי שלא התחיל עדין "עשה שלום": (יט) אחר שחתם. ואם נזכר אחר שאמר "ברוך אתה ה'", וסיים "למדני תהיך" ויאמר "ותן טל ומטר" ואחר-כך "כי אתה שומע" וכי⁽²⁵⁾ ובה"ל לעיל בסימן קיד: **א** (א) מלך אוהב וכו'. ואם אמר בכל השנה (ב) 'המלך המשפט' (3) או 'האל המשפט', יצא: (ב) 'המלך המשפט'. בשני הדין⁽²⁶⁾, (ג) ויחזר בנה, כי יש אוקרים ולא יצא, ומכל מקום כדע"כ אם אמר "מלך המשפט" לא יחזור: (ג) אין צריך לחזור. עין (ד) באחרונים דמסקי, דאם נזכר תוך-כדי-דבור מעת אמרו 'ימשפט', אומר 'המלך המשפט' בס"פ, ואם לא-כדי-דבור, שוב לא יאמר, ואין מחזירין אותו⁽²⁷⁾:

שערי תשובה

חזרו התפלה וכן דעתו להשי"ן בכל הברכות, ועין לעיל סימן קיד בשם ש"י מ"ש שם: (ס) הגשמים. עבה"ט, ועין בסור בשם ראבי"ו ובלבוש. ועין בשי"ע שבכ"ח דור וקאמר-מד"כ סי' דלא ישאל שם וקמין עד ש"ח וישאל שם, והוא הסכים שישאל קדם תקע ומשפט דגם הבריו סי' ה"ה, ועין שם סימן קיד, וכן הסכים בשרית. ניכ מה"ת סימן ט ועב"כ שכת"ו אינו חולק כי אם על פרוש הבלבוש אכל לדגא הכל מודים דיש לשאל קדם תקע ע"ש: [י] בש"ת. עבה"ט, וקב"ב ברי"ה בשם מהר"י מולכו שאם נזכר באמצע תקע או ברכת אחרת אומר גרדמו עד ש"ח וישאל שם, ולא אמרנו שצ"ס ויחזור לתחלת הברך עליה וישאל משום שמה ישמח בש"ח ויצטרף לחזרו לראש, ואין מן הנראה שיאמר בברכה לבטלה מפני הפסק ע"ש:

[ב] לחזור. עבה"ט. וקב"ב וק"ר ב'אלפסי חוטא קבב כמח"כ שאם בשאר ימות השנה חתם המלך הקדוש המלך המשפט חזרו, אך בתפארת-שמואל בנהגות הרא"ש קבב דא"ח, וכספר משה'יהודה קבב שכן הסכימו רב האחרונים. ומ"ש כבה"ט דלפי ששם ה"פ"ו גם בנה יש

באור הלכה

במשנה ברורה דצריך לחזור לתחלת ברכת השנים. ואם לא התחיל רק מ"ומן ברכה וכו', לא מקצת אם נזכר בתוך-כדי-דבור, ודאי יצא כדע"כ, אלא אפילו אם לא-כדי-דבור דבור התחיל "ותן קדחה וברך שנתנו וכו'". וסיים הברכה, יצא כדע"כ [ח"א ע"ש כו"א]: * אם לא שאל קטר וכו'. לכאורה נראה דהוה הדין אם חסר בשאר ברכה דבר שהוא מעקר הברכה ונגזר שחסר ענין קבין גליות בבכ"ת "תקע בשופר". שנקראת במגלה דף יז על שם זה, ע"ש, גמ"פן יכול להשלים בברכת "שומע תפלה", ורא"ה מתוספות ברכות כ"ט ע"א ד"ה מפני וכו', דלא מקצו רק דבר שהוא מענין שבת כגון הנזכר והנזכר ושאר שבתים שאינם ענין תפלה ובקשה, מה שאין כן קנה; וגם אפילו בהקבלה גופא פסק המגן אברהם בסימן רע"ד שצ"ח קטן ג דאם יודע שלא יהיה לו פוס להכריז וישכח לומר הכה"ל ב"חונן הדעת", יאמר ב'שומע תפלה' כדי שלא יצטרך לחזור, אם"כ הוא הדין בנה. ומה דאיתא לקמן בסימן קיט סעיף ג דאם טעה בברכה אחת מאמצעות שחזרו לראש הברכה, אפשר דהתם אורי שנוכר אחר "שומע תפלה", ותרע, ודלא בברכיו שם כלל גמ"פן אם טעה וישכח לומר "טל ומטר" בברכת השנים, וקנה בנודאי אין לו לחזור לראש הברכה אלא שואל ב'שומע תפלה', אלא ודאי דלענין "טל ומטר" לא יציר דין המחבר רק אם נזכר אחר "שומע תפלה". אם"כ אפשר דהוה הדין בנה; ומה שלא באר המחבר שם זה בפרוש, משום דרעה שם לכלל דינו גם לענין דלג, וכדלג אין שום נפקא-מנה בין נזכר קדם "שומע תפלה" או אחר-כך. דאין רשאי לכלל ב'שומע תפלה': ואף שהפרי תדש מקל גם פנה, כבר השיגו הח"י אדם; גם ענין טעות פולל אם הוסיף איזה דבר שהוא מקלקל את הברכה, כגון שאמר "טל ומטר" בימות החמה וכה"א גונא, דקנה בנודאי אין לו שום תקון ב'שומע תפלה', אכל לענין חסרון אפשר דיוכל להשלימו ב'שומע תפלה' וכג"ל. ודע, ודלדעת הגר"א לעיל בסימן גט סעיף א דסבירא לה דהעקר תלי בחדתיה, יצא ורפלי השלמה אין צורך, פי מקצת לי לפי דעת השלחן-ערוך שם. אחר-כך קצא עזאזי בפרימקדים, בסימן קיט אות ג במשבעות-נקב, דרעהו גמ"פן דלא כהפרי תדש הע"ל, וגם בענין ספקתו קבב, דאם חלג איזה תבות שהוא מענין הברכה אין יכול להשלימו ב'שומע תפלה', וטעמו, דלא דמי לשאלה והקבלה, דנה אינו נסת קבוע תמיד לכך תקנו לזה תפנה, מה שאין כן בששנה את הנפש הקבוע. ומכל מקום לענינת דעתי צריך עיון לפעשה, אחר דרעת הגר"א ועוד פשה מהראשונים דהעקר תלי בחתימה לחזרו, וכמו שכתבנו בסימן גט בכאור הלכה, אפשר דכנה יש לצרף לזה דעת הפרי תדש הג"ל דיהיה יכול להשלימו ב'שומע תפלה', פי גם הפרימקדים לא הביא רצאה לסכתו פנה: * כעקורים. עין משנה פנורה. פן כתב מגן-אברהם בסימן חכב וכן פסקי כל האחרונים, ודלא פתני-אדם שכתב דבענין עיקר רגליו משי. ומה שכתב בנשמת-אדם דהירושלמי שהביא המגן-אברהם לא נמצא, הוא בקרן ה דברכות אחר הפשנה "מודים מודים", וגם הרשב"א הביאו בחיובו בקרן תפלה השחר, וכן קצאנו בנה"י בתלמודי' וכנ"י ינה פרק תפלה השחר ד"ה ולא אמרו אלא כשהגיל לומר תחנונים וכו', מפרש מהפנא-אברהם, עין שם. ודענו דהשמת-אדם

שער הצידין

(1) עין לעיל בסימן קיד סעיף ו בכאור הלכה ד"ה במקום: (ב) שצ"ח-תשובה ושי"א: (3) פרימקדים: (ג) דר"ה-היים: (ד) דר"ה-היים ושי"א:

מילואים הלכות תפלה סימן קטז קיז המשך מעמוד קודם

ומוריד הגשם, כך היו מכריזים שיש לומר 'טל ומטר', ועל הגשם כתב הירושלמי בתענית (ב, א) שהיו מכריזים רק ביום, כיון שאז הציבור נמנא, ולכן בדיעבד אם לא אמר בלילה 'טל ומטר', אין צריך לחזור.

[משנ"ב ס"ק ח]

אָבֵל מִטֵּר יֵשׁ בּוֹ הַזֶּקֶק לְשֶׁאֵר אֲרָצוֹת⁽¹⁾.

(11) ובאותם מקומות שאינם צריכים גשמים בימות החורף, הסתפק הערוך השלחן (סעיף ז-ח) בדינו של מי ששכח שם לומר 'טל ומטר', אם עליו לחזור ולהתפלל.

ישראל, אם דעתו לחזור באותו שנה ישאל כבני ארץ ישראל, ואם דעתו לחזור לאחר מכן ישאל כבני חוץ לארץ.

ואם נמצא במקומות שאינם צריכים גשם בתקופה זו, יש לנקוט בדעת הפרי חדש שהביא המשנ"ב, שאם דעתו לחזור באותה שנה ישאל כבני ארץ ישראל, ואם דעתו לחזור לאחר מכן ישאל כבני חוץ לארץ, גם אם אשתו ובניו נמצאים בארץ ישראל.

[משנ"ב ס"ק ו]

וְכָרַעַת הַלְכוֹת קְטַנּוֹת חֶלֶק אַ סִימָן עַג, וְכַמּוֹ בַּהַזְכָּרָה, עֵינֵי שְׂסָם⁽¹⁰⁾.
(10) שכתב ההלכות קטנות, שמשחבר שכשם שהיו מכריזים שיש לומר

הלכות תפלה סימן קיט קב המשך מעמוד 290

כתב שיאמר 'יהיו לרצון' ויענו, ויאמר שנית 'יהיו לרצון'.

[שעה"צ ס"ק כ]

וְכָל-שֶׁשֶׁן לְהַדְרִי-הַחַיִּים גּוֹסָא, עֵינֵי בּוֹיָם⁽²⁶⁾.

(26) שכתב (דיני סמיכת גאולה לתפלה ותפלת שמונה עשרה, סני"ב) שגם אם לא היו בתחילה עשרה מותענים בכל אופן אומר השי"ץ 'יענו' בשומע תפילה, וכן פסק המשנ"ב לקמן (סי' תקסו ס"ק יג), אלא שכאן הוסיף שאף לדעת השערי תשובה שחולק וסובר שאינו אומר, אך באופן שהיו עשרה ויצאו חלקם, גם הוא מודה שאומר השי"ץ 'יענו'.

[משנ"ב ס"ק יט]

כְּשֶׁאֵר יַחֲדוּ בְּעֵלְמָא⁽²⁷⁾ וְכוּ, אַחַר שְׂיָסִים "בְּשֵׁלוֹם" קָרָם "אֱלֹהֵי נְצִר"⁽²⁸⁾.

(27) ואם טעה וחתם 'העונה בעת צרה', כתב הגרי"ח קניבסקי (אשי ישראל פמיד הע"י יב) שלא יצא ידי חובת ברכת 'שומע תפילה'.

(28) ויאמרנה קרדם 'יהיו לרצון', וכמו שכתב החסד לאלפים (סי' קיד אות ח), שהיה השי"ץ אינו אומר 'אלקי נצור', והכה החיים (סי' כה)

סימן קב

שְׂרָאוֹי לּוֹמֵר 'רְצֵה' בְּכָל תְּפִלָּה

[משנ"ב ס"ק א]

דְּמִנְיָ שְׂחָם מִתְחִילִין מ'רְאָשֵׁי יִשְׂרָאֵל'⁽¹⁾.

(1) וביאר הבי"ד בדעתם, שנהגו לומר 'רצה' רק בתפילות שיש בהן ברכת כהנים, שאז הכהנים עולים לדוכן.

ונהגו להוסיף בברכה זו בתפילות מוסף של יום טוב ו'תערב לפניך' וכו', אך כשאין כהנים שעולים לדוכן, כתב לקמן (סי' קכח ס"ק קעג) שנהגים שלא לאומרו. והעיר הפאת השולחן (הלכות ארץ ישראל סי' ב אות יז ובבית ישראל סי' כד), שלכאורה בארץ ישראל שאומרים ברכת כהנים בכל יום, צריכים היו לומר 'תערב לפניך' כל יום ולא רק ביום טוב, וראה עוד מה שכתבנו לקמן (סי' תפח ס"ק יג).

הלכות תפלה סימן קכא קכב המשך מעמוד קמו

האם מוטב לעשות בדעת הגר"א (המובא בה"ע הקדומות) כדי שהיודי יהיה בתוך התפילה.

ואם בערב יום כיפור או ביום כיפור לא אמר 'יהיו לרצון' והגיע השי"ץ לקדושה, כתב המטה אפרים (שם סי' טו) שיאמר 'יהיו לרצון' באמצע היודי ויענה קדושה.

[משנ"ב ס"ק ד]

בְּאֲמִצָּע בְּרַפְתָּ קְרִיאַת שְׂמַע, וְהוּא הַדִּין הַקָּא⁽⁸⁾.

(8) ולכן מבואר שם (בסי"ג ובמשנ"ב ס"ק יז) שיכול להפסיק באמצע 'אלוקי נצור' כדי לענות 'אמן יהא שמיה רבא' עד 'עלמאי' [ולא ימשיך 'יתברך' וכו']. וכן לענות 'אמן אחרי' ד'אמירן בעלמא'.

וקדושה, יענה 'קדוש קדוש' [עד 'כבודי', וכמבואר בחיי אדם כלל כ סי' ד] ויברוך כבודי' וגו'.

ויברוך, כתב שם (סי' יח) שיענה 'ברוך ה' המבורך' וגו', וכן על 'ברכי' של העולה לתורה, והוסיף (שם) שיש אומרים שגם יענה 'אמן בסיום ברכת העולה לתורה, וכתב התהלה לדוד (שם סי' ג) ששמע שיענה גם על ברכת 'אשר בחר בני וגם על ברכת 'אשר נתן לנו, וסיים בצ"ע.

(5) שכתב (כלל כד סי"ו) שיש לומר 'יהיו לרצון' קודם 'אלוקי נצור', ובהמשך דבריו (שם סי"ז) כתב שמותר לענות קדיש וקדושה אפילו כשלא אמר 'יהיו לרצון', אך אם אפשר יאמר תחילה 'יהיו לרצון'.

(6) שאף שאומרים 'אלוקי נצור' קודם 'יהיו לרצון', לא מוכח מזה שיהיה מותר גם לענות קדיש וקדושה, ובסידור הגר"א (תפילת שמונה עשרה, קודם 'אלוקי נצור') מבואר שלדעת הגר"א אמירת 'יהיו לרצון' היא גמר התפילה, ולכן כשאין בכך צורך לא יאמר 'יהיו לרצון' קודם 'אלוקי נצור', אלא רק בסופו.

[משנ"ב ס"ק ג]

וְטוֹב לּוֹמֵר "יְהִיוּ לְרָצוֹן" קָדָם הַתְּחִנּוּתִים וְאַתְרֵיקָם⁽⁷⁾.

(7) ואותם האומרים תמיד 'יהיו לרצון' קודם התחנונים, כתב לקמן (סי' תרו ס"ק טז) שגם במנחה של ערב יום כיפור ובתפילות יום כיפור יאמרו 'יהיו לרצון' קודם היודי, והגרי" לוינשטיין (אור יחזקאל מכתבים קצג) נהג כל השנה לומר 'יהיו לרצון' קודם התחנונים, וכדעת המשנ"ב, ורק בתפילות של ערב יום כיפור ושל יום כיפור הסתפק

